

Stilla flyter den vetenskapliga utgivningen inom humaniora och samhällsvetenskap – eller?

Catta Torhell

Chef **Social- och beteendevetenskapliga biblioteket**, Lunds universitet
Catta.Torhell@socbetbib.lu.se

Det är lätt att få ett intryck av att det är inom naturvetenskap, medicin och teknik som krisen kring den vetenskapliga publiceringen utspelar sig. Visst blir dramatiken stor när kärntidskrifter inom dessa områden betingar prenumerationspriser i 100 000 kronorsklassen och visst är det inom dessa områden som de stora förlagsjättarna gör sina astronomiska vinster, men detta får faktiskt konsekvenser även för humaniora och samhällsvetenskap. Ett av de vanligaste sambanden som brukar påpekas i dessa sammanhang är att i takt med att bibliotekens förvärvsbudget i ökande utsträckning går åt till att betala de dyra tidskriftskostnaderna så återstår en allt mindre andel till monografier. En av redaktörerna på Cambridge University Press meddelade nyligen i en artikel i Chronicle of Higher Education att i början av 90-talet hade förlagets monografiutgivning inom humaniora och samhällsvetenskap en garanterad utgivning på drygt 900 exemplar. Idag verkar den siffran ligga någonstans mellan 250 och 350 exemplar. I förlängningen innebär detta att förlagen blir alltmer selektiva och bara satsar på "säkra kort". Smalare ämnesområden och mer specialinriktad forskning har svårt att bli utgiven på de etablerade förlagen. Likaså har mindre etablerade forskare svårt att bli förlagda. Förlagen kräver i ökande utsträckning att författarna finansierar utgivningen. Detta är en ordning som länge varit rådande inom den svenska förlagsvärlden och det finns väl ingen forskare inom humaniora som ifrågasätter att även de kommersiella svenska förlagen kräver publiceringsstöd, ofta direkt från författaren, när de ger ut en avhandling. En ordning som möjligen borde ifrågasättas.

I den debatt som förs i kölvattnet på det som har kommit att kallas

monografipubliceringskrisen, påpekas ofta att formerna för vetenskaplig kommunikation även inom humaniora och samhällsvetenskap måste förändras. I takt med att de tekniska förutsättningarna för nya publiceringsformer ändras spekuleras det i några olika utvecklingstendenser. I en rapport från Modern Language Association (**MLA Report on the Future of Scholarly Publishing**) som kom sommaren 2002, förutser man att forskningsresultaten i en ökande utsträckning kommer att publiceras elektroniskt i en "mellanform" mellan artikel och monografi. I andra sammanhang har det spekulerats i "kapitelutgivning", dvs att den traditionella monografien publiceras elektroniskt kapitelvis. Hanteringen blir då mer lik tidskriftsartikelns. Detta är dock en utveckling som inte hålls för så trolig. Snarare är det förmodligen en kombination av elektronisk publicering och print-on-demand i monografiform som kommer att dominera. Förespråkarna för en sådan utveckling är många. De tekniska lösningarna och infrastrukturen för detta finns redan tillgänglig vid de flesta universitet och högskolor.

I diskussionerna kring förändrade former för vetenskaplig kommunikation inom humaniora och samhällsvetenskap så framhävs ofta synpunkten att så länge det inte finns en kritisk massa av forskningspublicering i elektronisk form för dessa ämnesområden så kommer även ny forskningsproduktion att redovisas i traditionella, tryckta monografier och rapporter. Alltså en form av moment 22 resonemang. Det finns vid det här laget ett omfattande antal studier kring humanisters och samhällsvetares användning av e-media som pekar på en kraftig ökning även om utvecklingen inte gått lika snabbt som inom vissa andra ämnesområden. Det finns dessutom mycket som tyder på att humanister och samhällsvetare är samma dubbelnaturer som forskarna inom andra ämnesområden som önskar snabb och fri tillgång till vetenskaplig publicering i sin forskarroll, men som när det kommer till den egna publiceringen är mer intresserade av att se sina alster i tryck än att fundera över alternativa spridningsformer och tillgänglighet.